

Magyarország megújítása és a posztkommunizmus lezárása

„Tiszteletben tartjuk történeti alkotmányunk vívmányait és a Szent Koronát, amely megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát és a nemzet egységét.”
Magyarország Alaptörvénye

A modern politikai gondolkodás történetének gerincét a liberalizmus tételei és azok kritikái adják. A számos, nagy múltra visszatekintő vita közül kiemelkedik egy, amely a mai liberális szemlélet alapjait is érinti. Tévútra vezet-e a liberális ideológiának az a jellemzője, hogy egy hipotetikus, autonóm és egyetemes ember pozíciójából szemléli a politikumot? A magyar nyelvű szakirodalomban Kende Péter is felveti ezt a kérdést, felismerve, hogy a politikai-társadalmi kerettől elvonatkoztatott autonóm személy képzelet merő fikció, a létező társadalmak politikai kerete szükségképpen partikuláris, ettől pedig elválaszthatatlan a polgárok „jogainak” fogalma. Kende megoldása: a liberális szemlélet republikánus kiigazítása. *„A republikanizmus voltaképpen semmi egyéb, mint annak tudomásulvétele és rendszerbe foglalása, hogy egyéni szabadság csak politikai keretben képzelhető el, s hogy az emberi együttélés alapját a minden polgárra kötelezően érvényes közös törvények képezik. A republikánus szemlélet középpontjában a politikai közöség, vagyis a polgárok összessége áll (szemben a liberális szemlélettel, amelynek központi gondolata az individuum.)”*¹ Ennek a gyakorlati jelentőségét akkor látjuk, ha azokat a politikai döntéseket vizsgáljuk, amikor az egyéni szuverenitás és haszonmaximalizálás, illetve a „közjó” megvalósításának elve ütközik. Ha az utóbbit szem elől tévesztik, nagy valószínűséggel a „közlegelő tragédiájának” játékelméleti példájával szembeülhetünk a valóságban. A liberális gyakorlat a közösség problémáinak depolitizálását is jelenti, ami ahhoz vezet, hogy a politikai nemzet elveszíti a szuverenitásnak, az állampolgári közösség

döntésképeségének érzését. Egy modern demokrata számára tehát a két elv - az individuális szabadságfelfogás és a republikanizmus - csak egymást kiegészítve használható. Az, hogy Magyarország húsz év alatt sokféle gazdasági és politikai válságba jutott, annak tudható be, hogy mind alkotmányos rendszerében, mind a baloldali kormányzati gyakorlatban égbekiáltó aránytalanságot láthattunk.

De vajon elegendő-e a felkínált megoldás? A republikanizmus sok szempontból szakítást jelent az ideológiák absztrakt tételeivel; a káros vagy hasznavehetetlen elméletekkel szemben figyelembe veszi a valóságos körülményeket is. A nemzetek túlnyomó többsége számára ez elegendő is lehet, de van egy olyan pontja, amely a magyarság esetében újraértelmezésre szorult. A republikánusok számára – a liberálisokhoz hasonlóan – a nemzet állampolgárok közössége, elsődlegesen politikai, és esetleg csak hangulatában, színezetében kulturális entitás. Ez a 2010-ig érvényesülő elv komoly ellentmondást és feszültséget jelentett a magyar nemzet szétszabdaltsága miatt. A trianoni tragédia egyedisége tette lehetetlenné a konvencionális elv sikeres alkalmazását. (A republikánus gondolatok forrása a római köztársaság, ahol fel sem merülhetett hasonló kérdés, de Franciaországtól vagy az Egyesült Államoktól is – melyek forradalmi számos teoretikust ihlettek – távol áll a magyar nemzetet sújtó probléma.) Párhuzamot vonhatunk annak a dogmának a lerázása között, hogy nem adható állampolgárság a határon túli magyaroknak, és a szocialista rendszer felszámolása között: mindkét esetben a *józan* ész győzött a hamis tételekkel és hazugságokkal szemben. Örömteli, hogy ez volt az újonnan megválasztott Országgyűlés egyik első döntése. Ez volt az első jelentős lépés

¹ Kende Péter: *A köztársaság törékeny rendje*. Budapest: Osiris, 2000

a magyar politikai rendszer konzervatív kiigazításában és Magyarország megújításában.

Az ország elhúzódó válsága sokak szerint bele volt kódolva a rendszerváltás forgatókönyvébe. Kicsit továbbgondolva ez azt jelenti, hogy magából a kádári poszttotaliter diktatúra jellegéből adódtak a későbbi gondok. A forradalmi változást a Nemzeti Kerekasztal kompromisszumai váltották ki, azzal a szándékkal, hogy a rövid átmenet után meg lehessen alkotni az ország végleges alkotmányát. A folyamat „kisiklásának” okaként számos tényezőt meg lehet nevezni, de elsősorban a jobboldal és a balliberálisok közötti kulturális különbségek kiéleződését és az első ciklus alatt bekövetkezett nagy gazdasági visszaesést - mely lehetővé tette az utódpart újbóli hatalomra kerülését - kell kiemelni. A rendszerváltással nem történt meg a Hannah Arendt-i értelemben vett „kezdetteremtés”, mely nemcsak kronológiai állomást jelentett volna, hanem egy új, polgárok közötti tér alapítását. De ugyanilyen, vagy még súlyosabb probléma, hogy a magyar alkotmányos hagyományokhoz sem történt visszatekintés. Mindvégig legitimitásdeficitet okozott, hogy a pártállami időkben (1949:XX. tv.) született dokumentumot 1989-ben sem demokratikusan választott parlament módosította, ráadásul „értékhiányos”² jellege miatt az állampolgárok körében sem bírt nagy ismertséggel és elismertséggel.

A technokrata arculatú posztkommunista hatalomgyakorlásnak ugyanakkor kiváló alapot teremtett ez az „értéksemleres” állam. A szocialisták tulajdonképpen ott folytatták, ahol a késő-kádári években abbahagyták. 2006-ban viszont (sokak számára váratlanul) kicsúszott a talaj a liberális posztkommunizmus korábban megdönthetetlennek tűnő uralma alól. „*A mindent megkérdőjelező, csak saját előfeltevéseit kérdésessé nem tevő nihilista liberalizmus és a kádári nosztalgia folyamatosságának fenntartásában érdekelt liberális posztkommunizmus saját hatalmának feltételeit számolta fel (...).*”³ Miután 2010-ben összeomlott a szocialista hatalomkonstrukció, érvényét veszítette annak kettős

hatalmi szerkezete is: kívül liberális demokrácia, belül spekuláns oligarchia.⁴

A 2010-es választásokon kétharmados felhatalmazást szerzett jobboldali pártszövetség – a saját törzsszavazói előtti felelőssége miatt – egyszerűen nem engedhette meg magának, hogy a rendszer játékszabályait és az átmeneti alkotmányt érintetlenül hagyja. De arra is vigyáznia kellett, különösen a baloldali pártok kivonulását követően, hogy az alkotmány szövege ne legyen pártos; kiegyensúlyozottan jelenjenek meg benne a nemzeti és a liberális értékek. Magyarország első egységes alaptörvényének megalkotása során végül sikerült elkerülni azokat a zsákutcákat, melyek megakadályozták volna, hogy a dokumentum az egész nemzet alkotmányává váljon. Úgy történt meg a szükséges *konzervatív kiigazítás*, hogy az állampolgárok és közösségek szabadsága semmiféle csorbát nem szenvedett, a természeti értékek védelmében nagy előrelépés történt, az államszervezetben pedig csak kevés és valóban szükséges változás következett be. A határokon kívül élő magyarok iránt mind jogi, mind szimbolikus síkon megerősítette az állami felelősségvállalást.

Egy évvel a 2010-es választások után azt mondhatjuk, Magyarország jó úton halad a posztkommunizmus végleges lezárásának irányába. De számos tanulsággal is szolgáltak az elmúlt hónapok. A médiatörvény körül keltett európai hisztéria óta nyilvánvaló, hogy nem szabad alábecsülni azokat a lehetséges károkat, amelyeket a posztkommunista „értelmiség” és a nyilvánosság torz szerkezete okoz(hat). E kérdéskört Láncki András írásai világítják meg legélesebben. A saját szerepét oly nagyra értékelő „értelmiség” valójában ugyanolyan fikció, mint a munkásosztály vagy a parasztság. „*Ez a kommunista társadalom öröksége, ahogy az irigységkultúra, a buta egalitarianizmus és az antipolitikai mentalitás. (...) Az értelmiségiben van egy kicsi vátesz is, ami teljesen ellentmond a tudományos követelményeknek, de ki tudja megmondani, adott esetben hol végződik a tudomány, s hol kezdődik a spekuláció. Meddig szakértő, s honnan esendő spekulatőr, piti érdekérvényesítő, gyáva meg-*

2 Horkay Hörcher Ferenc: Az értékhiányos rendszerváltás. *Fundamentum* 2003/1

3 G Fodor Gábor et al.: Az ideológiák vége. Szazadveg.hu 2010

4 Uo.

hunyászkodó.”⁵ Az elismert közgazdász, Kornai János például terjedelmes, „tudományos igényű” munkában vezette le a magyar a demokrácia kimúlását mint a Fidesz hatalomgyakorlásának következményét.⁶ Rövidesen azonban egy német újságíró bontotta elemeire és cáfolta meg tételelesen a nagy tudós értekezését.⁷ A posztkommunista „értelmiség” már 2006-ban is nevetségessé tette magát az őszödi beszéd védelmével, de 2010 után eddig soha nem látott alternatív valóságot alkottak meg, és ebben nem az a probléma, hogy egymást túllícitálva bizonygatják törzsközönségüknek a demokrácia és a jogállam halálát, hanem az, hogy külföldi kapcsolataikat kihasználva exportálják nézeteiket. A balliberális

hatalmi hálózathoz ezer szállal kötődő „entellektüelek” így mérhetetlenül nagy kárt okoznak az országnak.

Magyarország megújítása csak akkor lehet sikeres, ha a nemzetközi közvélemény előtt is sikerül kivédeni a támadásokat, és elkerülni azt, hogy negatív spirál alakuljon ki az ország megítélésében. A másik fontos feltétel a gazdaság motorjának beindítása. Adósságcsapda nagy valószínűséggel – az alaptörvénynek is köszönhetően – már nem jöhet létre, de a munkahelyteremtés sikeressége és a növekedés mértéke kulcskérdés lesz a kormányzati teljesítmény egészének megítélésében is.

5 Lánczi András: *Értelmiség nincs is. Heti Válasz*, 2011. 02. 12.

6 Kornai János: *Számvetés. Népszabadság*, 2011. 01. 06.

7 Georg Paul Hefty: *A valóság mégiscsak más. Népszabadság*, 2011. 01. 22.